

**MUNKAPIACI TRENDEK
MAGYARORSZÁGON, 2005**

FAZEKAS KÁROLY ÉS TELEGDY ÁLMOS

Bevezető

1. Foglalkoztatottság, inaktivitás

2. Munkanélküliség

3. Bérek

4. Területi különbségek a foglalkoztatásban, a munkanélküliségben és a bérekben

Összefoglalás

Hivatkozások

BEVEZETŐ

A 2005. évet számos makrogazdasági jellemző alapján sikeres évként könyvelhetjük el. A bruttó hazai termék 4,3 százalékkal nőtt, meghaladva az előző évi 3,8 százalékot. A 3,6 százalékos infláció pedig a rendszerváltás óta mért legalacsonyabb érték. A beruházások volumene 6,4 százalékkal bővült, ami elmaradt ugyan az előző évi 9,1 százaléktól, de némileg meghaladta az előző négy év átlagát.¹ A kedvező adatok azonban nem kendőzhetik el, hogy a tartóhatatlan 8–10 százalékos államháztartási hiány veszélyezteti az ország pénzügyi stabilitását, elkerülhetetlen a mélyreható kiigazítás, valamint a nagy elosztórendszerek strukturális átalakítása.

A munkaerőpiacon két figyelemre méltó változást figyelhetünk meg. Hasonlóan 2004-hez, a közalkalmazottak száma tovább csökkent. A hagyományosan alacsony aktivitási ráta valamelyest nőtt, de ezt – sajnálatos módon – nem a foglalkoztatottak, hanem a munkanélküliek számának növekedése váltotta ki. A továbbiakban bemutatjuk az aktivitás, foglalkoztatottság, valamint a munkanélküliség alakulását. A munkanélküliség jelentős mértékben, több mint egy százalékponttal növekedett 2005-ben, ennek okaival részletesebben foglalkozunk. A bevezető második felében a bérek, illetve a munkaerőpiac regionális különbségeit tárgyaljuk. 2005 munkaerőpiacának bemutatásakor az ok-okozati összefüggéseket csak felvetjük, de nem támasztjuk alá részletes elemzéssel.

1. FOGLALKOZTATOTTSÁG, INAKTIVITÁS

A hagyományosan alacsony aktivitás Magyarországon 2005-ben sem változott számottevő mértékben. A 7 millió 720 ezer fős 15–74 év közötti népességből csupán 4 millió 205 ezer 400 fő volt aktív a munkaerőpiacon, ami 54,5 százalékos aktivitási rátát jelent (*1. táblázat*).² Egy évvel korábban az aktivitási ráta 0,7 százalékponttal volt alacsonyabb, vagyis 2005-ben 52 100-zal többen voltak aktívak, mint 2004-ben. A férfiak aktivitási rátája 61,7 százalék, a nőké pedig mindössze 47,8 százalék volt. A 14 százalékos különbség a fér-

1 A tanulmányban felhasznált adatok központi forrása Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Stádát-rendszere. Amennyiben más forrást használtunk fel, ez jelezzük a szövegben. Köszönjük Nagy Gyulának a tranzíciós mátrixok kiszámításában nyújtott segítségét.

2 A foglalkoztatási és munkanélküliségi ráták a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet meghatározásait követik. Ezek szerint foglalkoztatottnak az számít, aki legalább egy órát dolgozott pénzért vagy természetbeni jutatásért a referenciahéten. A foglalkoztatási ráta a foglalkoztatottak aránya a munkakorú népességben (a KSH szerint ez a 15–74 éves populáció). Az munkanélküli, aki nem dolgozott a referenciahéten, szeretne dolgozni, és más tényezők nem akadályozzák, hogy munkába álljon, valamint aktívan keres munkát. A munkanélküliségi ráta a munkanélküliek aránya az aktív népességben belül (amely egyenlő a foglalkoztatottak és a munkanélküliek sokaságával). Inaktív az, aki nem aktív.

fiak és nők között megfelel az Európai Unióban jellemző értékeknek: az EU-25 tagállamában átlagosan 15,2 százalékkal aktívabbak a férfiak, mint a nők (Eurostat). Bár a magyarországi adatok nem ugyanazokra a korcsoportokra vonatkoznak, mint az Eurostaté (azok a 15–64 év közötti népességgel számolnak), a két szám közelsége jelzi, hogy a magyar munkaerőpiac a férfiak és nők aktivitási különbsége szempontjából az EU átlagához hasonlóan viselkedik. Mindkét nem aktivitási rátája nőtt valamelyest 2004-hez képest: a férfiaké 0,5, a nőké 0,8 százalékponttal.

1. táblázat: Foglalkoztatottság, aktivitás és munkanélküliség

Év	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Aktív	Inaktív	Foglalkoztatási ráta	Munkanélküliségi ráta	Aktivitási ráta
	ezer fő				százalék		
Együtt							
2004	3900,4	252,9	4153,3	3567,9	50,5	6,1	53,8
2005	3901,5	303,9	4205,4	3517,1	50,5	7,2	54,5
Férfiak							
2004	2117,3	136,8	2254,1	1426,9	57,5	6,1	61,2
2005	2116,1	159,1	2275,2	1409,7	57,4	7,0	61,7
Nők							
2004	1783,1	116,1	1899,2	2141,0	44,1	6,1	47,0
2005	1785,4	144,8	1930,2	2107,4	44,2	7,5	47,8

Forrás: KSH Stadat-rendszer. Az adatok a 15–74 éves népességre vonatkoznak.

A foglalkoztatottak száma 3 millió 901 ezer 500 volt 2005-ben, a foglalkoztatási ráta pedig alig volt magasabb, mint 50 százalék, ami pontosan megegyezik a 2004. évi rátával. A nemek közti különbségeket nagyrészt a foglalkoztatási ráta generálja: míg a férfiak 57,4 százalékának volt munkahelye, a nők között ez az arány 44,2 százalék, és ezek a ráták sem változtak számottevően az előző évhez képest.

A foglalkoztatási ráta nemzetközi összehasonlításban igen alacsonynak számít. Az Eurostat adatai szerint a 15–64 év közötti lakosságra vonatkoztatott ráta 56,9 százalék volt 2005-ben, ami 7 százalékponttal alacsonyabb, mint az Unió átlag. Magyarországnál alacsonyabb foglalkoztatási rátája Máltának (53,9) és Lengyelországnak (52,8) van az uniós országok közül, valamint Bulgáriának és Horvátországnak (55,8 és 55 százalék).

A foglalkoztatottak körében az alkalmazotti-önfoglalkoztatotti arány 70:30 százalék volt, s az alkalmazottak 29,5 százaléka a közzsférában dolgozott. A munkahelyteremtés dinamikája a köz- és a magánszférában nagyon különbözött egymástól. A magánszférában 2004 és 2005 között nettó 4200 új munkahelyet teremtettek, ezzel szemben a közzsférában 10 700 munkahely szűnt meg. A nettó 6500 munkahely megszűnését a nemzetgazdaság szintjén ellensúlyozta a mintegy 7600 új önfoglalkoztatott, s így végül 1100-zal nőtt a foglalkoztatottak száma. Arra sajnos nincs statisztika, hogy az önfog-

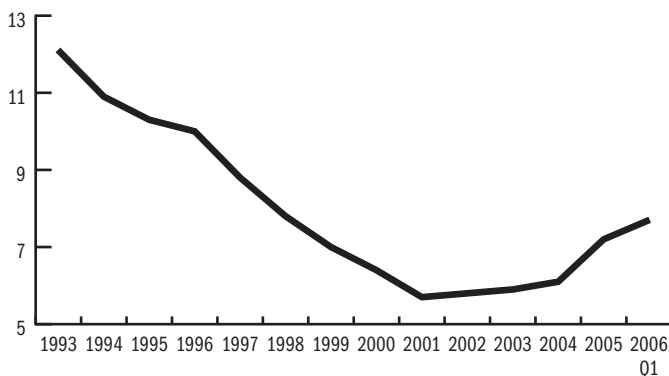
lalkoztatottak új belépők-e a munkaerőpiacra, vagy státust váltottak, és alkalmazottból lettek önfoglalkoztatottá.

Mivel a foglalkoztatottak száma alig bővült, az aktivitási rátát a növekvő munkanélküliség emelte: egy év alatt 253 ezerről 304 ezerre nőtt a munkanélküliek száma. Az ötvenezer új munkanélküli 7,2 százalékra emelte a munkanélküliségi rátát, ami 1,1 százalékpontos növekedést jelent az előző évhez képest. Mindkét nem munkanélküliségi rátája jócskán megnőtt, a férfiaké 0,9 százalékponttal, a nőké pedig 1,4-del. Mivel 2005-ben ez volt a legfontosabb változás a munkaerőpiacon, áttekintjük lehetséges okait.

2. MUNKANÉLKÜLISÉG

Több évig tartó csökkenés, majd stagnálás után a munkanélkülisége ráta megnőtt 2005-ben. Amint ezt az 1. ábra bemutatja, a munkanélkülisége ráta 1993-ban 12,1 százalék volt, és ez a magas ráta nyolc év alatt folyamatosan csökkent, elérve a 5,7 százalékot 2001-ben. Az ezt követő három évben a munkanélküliség nagyon lassan, de növekedni kezdett: 2004-ig csupán fél százalékpontot. 2005-ben azonban a ráta több mint egy százalékpontot nőtt, és elérte a 7,2 százalékos szintet (a következő év első negyedében pedig 7,7 %-ra ugrott). A magyar munkanélküliségi ráta még mindig alacsonyabb, mint az Európai Unió átlagos 8,8 százalékos rátája (Eurostat), de aggodalomra ad okot gyors növekedése, valamint az, hogy a növekedés a bruttó hazai termék 4,3 százalékos bővülése mellett következett be. A közép-kelet európai országok közül csak Szlovéniában kisebb a munkanélküliek aránya, ahol a munkanélküliségi ráta 6,5 százalék volt 2005-ben.

1. ábra: A munkanélküliségi ráta, 1993–2005 (százalék)

Forrás: KSH Stadat-rendszer. Az adatok a 15–74 éves népességre vonatkoznak.

Kik munkanélküliek, és melyik társadalmi csoportnak munkanélküliségi rátája felelős a 2005. évi növekedésért? A 2. táblázat nemre, korra és végzettségre lebontva mutatja be a munkanélküliségi rátákat 2004-ben és 2005-ben, va-

lamint az éves változást. Amint azt már említettük, a nők rátája fél százalékponttal magasabb, mint a férfiaké, ami fél százalékpontos növekedéstöbbletnek a következménye. Kor szerint a munkanélküliségi ráta csökkenő tendenciát mutat: a 15–19 éves korosztályban az aktívak 34,9 százalékának nincs munkája, a 20–24 évesek 13,4 százalékának, a többi korosztályban pedig a munkanélküliségi ráta 6,5 és 4,8 százalék között mozog.

A munkanélküliségi ráta éves változása is azt jelzi, hogy a fiatal korosztályokat jobban sújtotta a munkanélküliség növekedése, mint az időseket. A legfiatalabb munkavállalók körében a ráta 2,9 százalékponttal nőtt, a 20–24 évesek között 4,1 és a 25–29 évesek között 1,7 százalékponttal. A 29 évnél idősebb munkavállalók rátája pedig kevesebb mint egy százalékponttal lett magasabb. A fiatalok magas rátája azt bizonyítja, hogy ehhez a korosztályhoz tartozók nagy elhelyezkedési gondokkal küzdenek. Ennek súlyos következményei lehetnek, mert ha egy fiatal tartósan elveszti kapcsolatát a munkaerőpiaccal – ami az egyik lehetséges következménye a hosszán tartó munkanélküliségnek –, akkor a társadalomra két költség is hárul. Növekszik az egyén várható segélyfüggősége, és kárba vész az iskolai évek alatt felhalmozott tudás értéke.

2. táblázat: A munkanélküliségi ráta nem, kor és iskolai végzettség szerint (százalék)

Megnevezés	2004	2005	Változás
Összesen	6,1	7,2	1,1
Nem			
Férfi	6,1	7,0	0,9
Nő	6,1	7,5	1,4
Kor			
15–19	34,9	37,8	2,9
20–24	13,4	17,5	4,1
25–29	6,5	8,2	1,7
30–39	6,0	6,8	0,8
40–49	5,0	5,7	0,7
50–59	3,9	4,8	0,9
Végzettség			
Nyolc osztály vagy kevesebb	12,3	15,6	3,3
Szakiskola	6,9	7,4	0,5
Érettségi	4,7	4,9	0,2
Egyetem	2,3	2,3	0,0

Forrás: KSH (2005), (2006), KSH Stadat-rendszer. Az adatok a 15–74 éves népességre vonatkoznak.

Tudnunk kell azonban, hogy a fiatalok esetében a munkanélküliségi ráta alakulása önmagában nem jellemzi megfelelően az elhelyezkedési nehézségek növekedését vagy csökkenését. Ennek oka, hogy ezekben a korosztályokban magas és időben változó az inaktívak – elsősorban a tanulók – aránya, ami szintén befolyásolja a munkanélküliségi rátát (lásd 2. lábjegyzet). Az adatok szerint 2005-ben valóban növekedtek a fiatalok elhelyezkedési nehézségei. A

15–24 éves korosztályban a munkanélküliek aránya 4,3 százalékról 5,3 százalékra növekedett. Miközben a korosztály létszáma 25 ezer fővel csökkent, a munkanélküliek száma 11 ezer fővel – mintegy 20 százalékkal – növekedett. A nappali tagozatos tanulók száma 2005-ben kismértékben valóban növekedett (+2700 fő) némileg csökkent viszont az egyéb okból inaktívak létszáma (–1500 fő).

3. táblázat: A 15–24 évesek gazdasági aktivitása nemek szerint, 2003–2005 (ezer fő)

Év	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek	Inaktívak				Összesen	Népesség
			Nyugdíjban	Gyesben, gyedben, gyetben	Nappali tagozatos tanuló	Egyéb indok		
2003	355,5	54,9	6,4	46,6	705,1	162,9	921,0	1331,4
2004	305,8	55,9	7,3	40,0	708,6	178,6	934,5	1296,2
2005	277,4	66,9	6,1	37,4	711,3	171,9	926,7	1271,0

Forrás: KSH Munkaerőfelvétel.

A munkanélküliség és a legmagasabb iskolai végzettség negatívan korrelál egymással. Amíg a legfeljebb nyolc osztályt és szakiskolát végzettek körében a munkanélküliségi ráta 15,6, valamint 7,4 százalék, az érettségizetteké 4,9, és a felsőfokú képzettséggel rendelkezőké pedig csupán 2,3 százalék. A munkanélküliség növekedése egyértelműen az alacsony képzettségűeket sújtotta leginkább, mivel a legkevésbé képzettek rátája 3,3 százalékpontot nőtt. A szakiskolával rendelkezőké fél százalékpontot emelkedett, az ennél magasabb képzettségűeké pedig nem változott.

A munkanélküliség fontos jellemzője az, hogy milyen hosszú ideig tart. Rövid munkanélküliségi időtartamnak az lehet az oka, hogy a dolgozók egy része munkahelyváltás esetén szükségszerűen munkanélküli egy ideig, mivel időbe telik új munkahelyet találni. A rövid munkanélküliség jelenléte a gazdaságban még hasznos is lehet, mivel fegyelmező ereje van: ha a munkavállaló tudja, hogy nem könnyű elhelyezkedni, jobban megbecsüli állását. Ezzel szemben a hosszan tartó munkanélküliség számos negatív hatással jár. A munkát kereső elveszítheti hitét abban, hogy valaha még alkalmazzák, abbahagyhatja a keresést, és ezáltal inaktívvá válik. Szakértelmének egy részét is elveszítheti, ha hosszú ideig nem dolgozik. Nem utolsósorban a hosszú munkanélküliség megbélyegezheti az egyént, mivel a munkaadók úgy vélekedhetnek, hogy ha valaki hosszú ideig nem talált munkát, az valószínűleg nem jó munkaerő. Sajnos, a munkanélküliség időtartama Magyarországon hosszú, amint ezt a 4. táblázat bizonyítja. 2005-ben a munkanélküliek csupán öt százaléka talált munkát egy hónapon belül, és 16,5 százaléka 1–3 hónap alatt; 41,6 százalékuk több mint egy évig volt munkanélküli, és ezen belül 18,4 százalék több mint két évig. A munkanélküliség hossza keveset változott 2004-hez képest. Azok aránya, akik több mint egy éve keresnek munkát valamelyest nőtt.

4. táblázat: A munkanélküliség időtartama

Munkanélküliség időtartama (hónap)	2004		2005	
	Munkanélküli (ezer fő)	Százalék	Munkanélküli (ezer fő)	Százalék
1 hónapnál kevesebb	13,0	5,2	14,8	5,0
1-3	42,0	16,8	48,9	16,5
4-6	39,9	15,9	44,1	14,9
7-12	55,3	22,1	65,4	22,1
13-18	33,4	13,3	41,0	13,9
19-24	19,6	7,8	27,4	9,3
25 hónap vagy több	47,2	18,8	54,3	18,4
Összesen	250,4	100,0	295,9	100,0

Forrás: KSH (2005), (2006). Az adatok a teljes 15–74 éves népességre vonatkoznak.

Az adatok tehát azt bizonyítják, hogy a munkanélküliségi ráta 1,1 százalékpontos növekedése döntően a nők, a fiatalok és az alacsonyan képzettek körében végbement munkanélküliség-növekedésre vezethető vissza. De mi az oka a munkanélküliség növekedésének? Erre a kérdésre nem könnyű választ adni. Most csupán megkíséreljük felvázolni – és ha mód van rá, adatokkal alátámasztani – a lehetséges okokat.

Elképzelhető, hogy technológiai változás ment végbe az országban, ami magasan képzett dolgozókat igényel, és ezért az alacsonyan képzettek iránti munkakereslet csökken. Az eddig bemutatott adatok ezt valamelyest alátámasztják, mivel a beruházások volumene bővült, és a munkanélküliségi ráta az alacsonyan képzettek, valamint a fiatal és emiatt csekély munkahelyi tapasztalattal rendelkező dolgozók körében nőtt elsősorban. Az is lehetséges, hogy az aggregált gazdasági növekedés ellenére recesszióban vannak azok az iparágak, amelyek hagyományosan alacsonyan képzett dolgozókat foglalkoztattak. Ennek egyik oka a megerősödött nemzetközi verseny lehet. A rendelkezésre álló aggregált adatok azonban nem támasztják alá ezt a hipotézist. Igaz, hogy a mezőgazdaságban a munkahelyek száma nettó tízezerrel, és az iparban 24 ezerrel csökkent, de a kereskedelemben 40 ezer, a vendéglátásban ötezer új munkahelyet teremtettek (KSH, 2006).

A munkaerőpiac kínálati oldala is befolyásolhatta a munkanélküliség növekedését, ha az inaktívak úgy döntöttek, hogy elkezdnek aktívan munkát keresni. Ennek oka például az lehet, hogy valamilyen ok miatt úgy vélik, könnyebb munkát találni, például a kormány munkahelyteremtő politikái miatt. Tehát a munkanélküliek száma nem az elbocsátások miatt nő meg, hanem azért mert az inaktívak egy része kezd munkát keresni. Ezt vizsgáljuk meg a 5. táblázatban, ahol a foglalkoztatott–munkanélküli és inaktív–munkanélküli váltást mutatjuk be a foglalkoztatottak, illetve az inaktívak százalékában a 2004. I–IV. negyedév és a 2005. IV. negyedév között.³ Az adatok szerint a munkanélküliségbe való áramlás a foglalkoztatottak, valamint az inaktívak

3 A százalékokat úgy képezzük, hogy a 2005 IV. negyedben azon munkanélküliek számát, akik egy adott munkaerőpiaci státusból érkeztek (foglalkoztatottból vagy inaktívból) elosztjuk foglalkoztatottak, illetve az inaktívak számával a bázisévben.

közül hasonló arányban történt, és nem úgy tűnik, hogy az előző évekhez képest számottevően megnőtt volna az inaktív munkanélküliségbe való áramlása (vesd össze a Statisztikai adatok 5.3. ábráival).

5. táblázat: A foglalkoztatott-munkanélküli és inaktív-munkanélküli státusok közötti váltás (százalék)

	Foglalkoztatott-munkanélküli	Inaktív-munkanélküli
2004. IV. negyedév – 2005. IV. negyedév	2,0	1,6
2005. I. negyedév – 2005. IV. negyedév	1,4	1,4
2005. II. negyedév – 2005. IV. negyedév	1,3	1,7
2005. III. negyedév – 2005. IV. negyedév	0,1	0,1

Megjegyzés: A táblázat a foglalkoztatott-munkanélküli és inaktív-munkanélküli váltásokat mutatja be a foglalkoztatottak, illetve az inaktívak százalékában.

Forrás: KSH munkaerő-felvétele.

3. BÉREK

A teljes munkaidőben foglalkoztattak átlagos bruttó bére a nemzetgazdaságban 158 ezer 315 forint volt 2005-ben. A bérek 8,8 százalékkal voltak magasabbak, mint egy évvel korábban, amint azt a 6. táblázat bemutatja. Mivel a pénzromlás mértéke ez idő alatt 3,6 százalék volt, a reálbérek 4,3 százalékkal emelkedtek. A bérek mind a magán-, mind a közsférában növekedtek, de a változás mértéke igen eltérő volt. A magánszférában a bérek átlagosan 6,9 százalékkal nőttek, ami reálértékben csupán 3,3 százalékos növekedés, a közsférában a nominális növekedés majdnem 13 százalékos volt. Ezek szerint a közalkalmazottak reálbére több mint 7 százalékkal nőtt. A nettó bérek nemzetgazdasági szinten 1,3 százalékkal többet nőttek, mint a bruttó bérek, ami jelzi, hogy a jövedelemadó és a munkavállalói járulékok valamelyest csökkentek.

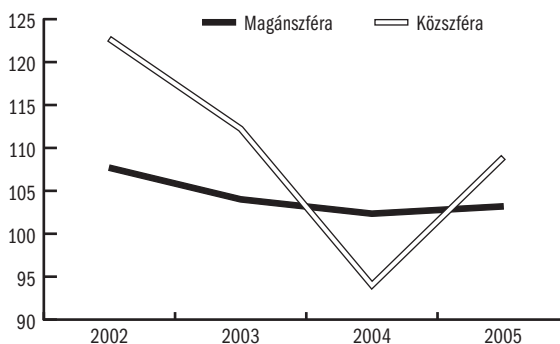
6. táblázat: Átlagos keresetek a nemzetgazdaságban, a magán- és a közsférában, 2005

Megnevezés	Összesen		Magánszféra		Közsféra	
	átlagbér	százalékos változás	átlagbér	százalékos változás	átlagbér	százalékos változás
Bruttó bér						
Összesen	158 315	8,8	148 520	6,9	182 172	12,8
Fizikai	102 668	6,9	102 651	6,0	103 737	12,4
Szellemi	222 768	9,6	238 213	7,1	207 981	12,7
Nettó bér						
Összesen	103 134	10,1	98 421	8,4	114 583	13,7
Fizikai	76 016	8,3	75 981	7,6	77 217	12,7
Szellemi	134 544	11,0	142 477	8,7	126 879	13,8

Forrás: KSH Stadat-rendszer. Az adatok a teljes munkaidőben dolgozókra vonatkoznak. A százalékos változás az előző évhez viszonyított.

A fizikai dolgozók bruttó átlagbére a szellemi dolgozók bérének felét sem érte el: a fizikai dolgozók 103 ezer forintot kerestek átlagosan, a szellemi dolgozók pedig 120 ezer forinttal többet. A bérkülönbségek is tovább nőttek a két kategória között, mivel a fizikai dolgozók bére hét százalékkal, a szellemi dolgozóké majdnem tíz százalékkal növekedett. Az átlagbérhez hasonlóan a nettó bérek még jobban nőttek, a fizikai dolgozóké 10, a szellemieké 11 százalékkal emelkedett. A különböző növekedési ütemek azt mutatják, hogy a munkát terhelő adók progresszívebbek lettek 2005-ben, mivel a nettó bérnövekmény nagyon hasonló az alacsony és a magas bérezésű dolgozók között, míg a bruttó növekmények igencsak különböznek. Magán- és közszférára lebontva, a fizikai és szellemi dolgozók bére nagyon hasonló arányban nőtt a két szektorban: a bruttó bér hat-hét százalékkal emelkedett a magánszférában, és 12–13 százalékkal bővült a közszférában.

2. ábra: A bérváltozás a magán- és a közszférában

Forrás: KSH Stadat rendszer. A béreket a fogyasztói árindexszel defláltuk.

A különböző növekedési ráták a magán- és közszférában nem meglepők, ha figyelembe vesszük, hogy a béreket más-más jelenségek befolyásolják. A magánszférában elsősorban a munkaerőpiac törvényszerűségei, például egy adott szakma iránti kereslet és kínálat, valamint a béralku a munkaadók és munkavállalók érdekszövetségei között, a közszférában pedig a politika a fő befolyásoló tényező. Ezt a 2. ábra is tükrözi, ahol a reálbér növekedési rátáit láthatjuk a két szektorban 2002 és 2005 között. A magánszférában a bérek 7,7 százalékkal nőttek 2002-ben, és növekedési rátájuk lassan csökkent 2005-ig, elérve a 3,2 százalékos szintet. A közszférában ezzel szemben a béradatok igen élénk mozgást mutatnak. 2002-ben és 2003-ban 23, illetve 12 százalékkal nőttek a bérek, ami a Medgyessy-kormány által a közszférában végrehajtott béremelésének a következménye.⁴ A következő évben azonban hat százalékkal csökkentek a közbérek, valószínűleg a magas költségvetési hiány következtében. 2005-ben viszont – a politikai ciklus végéhez közeledve – a bérek ismét nőttek, ezúttal 3,6 százalékkal. Az erőteljesen változó közbérek – amelyek való-

⁴ A majd 50 százalékos béremelés 2002 szeptemberében történt, és mivel éves átlagbéreket hasonlítottunk össze, a béremelés egy része a következő évben mutatkozik meg. A béremelés mértékéről és a relatív bérekre való hatásáról lásd a Közelkép 3. fejezetét.

szerűleg hatással vannak a magánszféra béreire – megnehezítik a döntéseket az egész gazdaságban, mivel senki sem láthatja előre, hogy milyen lesz a bérszint a közeli jövőben.

A 7. táblázat az átlagbérek abszolút szintjét és a reálbérek éves növekményét mutatja be iparágak szerint. Első ránézésre látható, hogy egyetlen iparágban sem csökkentek a bérek, de a növekmények igen eltérők. A legtöbb iparágban a növekmény kisebb, mint az 5,2 százalékos országos átlag, tehát a bérnövekedés néhány iparágban koncentráltabb – azokban, amelyekben a közszféra túlsúlyban van: az egészségügyben, a közigazgatásban és az oktatásban. Ezekben az iparágakban a reálbérek rendre 6,7, 8,9, valamint 9,9 százalékkal nőttek az előző évhez képest. Az olyan iparágakban, ahol a magánszféra van túlsúlyban, a bérek 0–4,7 százalékkal nőttek. A legkevesebbet a bányászatban, valamint az ingatlan- és gazdasági szolgáltatásban (0,2, illetve 1,3 százalékot), a legtöbbet pedig a szállítás, posta, távközlésben, a pénzügyi közvetítésben és az energia- és vízgazdálkodásban, ahol a bérnövekmény 4–4,7 százalék volt.

7. táblázat: Az átlagos bérek iparági eloszlása és a reálbér növekménye

Iparág	Bér	Százalékos változás
Mezőgazdaság, halászat, erdőgazdaság	102 796	2,4
Ipar	151 241	3,6
Bányászat	168 365	0,2
Energia, vízgazdálkodás	208 383	4,7
Építőipar	106 566	3,0
Kereskedelem, javítás	130 698	3,3
Szálláshely, vendéglátás	95 773	2,7
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	169 748	4,0
Pénzügyi közvetítés	350 536	4,5
Ingatlan, gazdasági szolgáltatás	161 912	1,3
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	207 287	8,9
Oktatás	181 448	9,9
Egészségügy, szociális ellátás	144 023	6,7
Egyéb szolgáltatások	148 020	3,9
Összesen	158 315	5,2

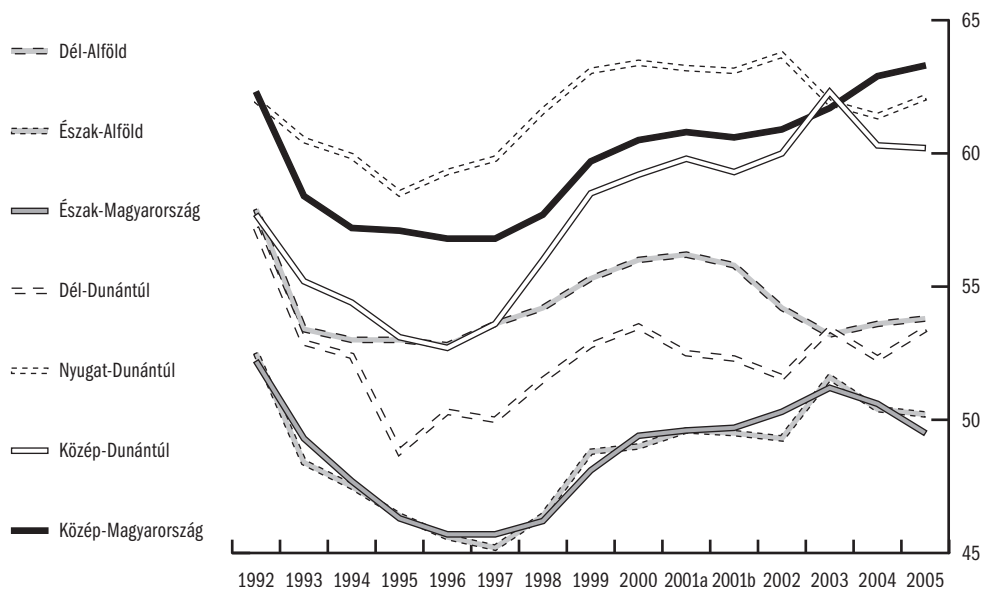
Forrás: KSH Stadat-rendszer. Teljes munkaidőben dolgozók átlagos bruttó bére. A százalékos változás az előző évhez viszonyított.

Levonhatjuk tehát azt a következtetést, hogy a bérek 2005-ben tovább emelkedtek, és a növekedés motorja a közszféra volt – habár a bérek a magánszférában is emelkedtek. A szellemi dolgozók bruttó bére jobban nőtt, mint a fizikai dolgozóké, azonban az adórendszer jellegéből kifolyólag a nominálbérek hasonlóan nőttek a mindkét kategóriában.

4. TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEK A FOGLALKOZTATÁSBAN, A MUNKANÉLKÜLISÉGBEN ÉS A BÉREKBE

Magyarországon a rendszerváltást követő években nagymértékben megnövekedtek a foglalkoztatásban és a munkanélküliségben meglévő területi különbségek a megyék, a régiók, illetve a különböző településtípusok között. Bár az utóbbi években némiképpen csökkentek az eltérések a megyék és a régiók között, a kormányzat ilyen irányú erőfeszítései ellenére sem figyelhető meg számottevő területi kiegyenlítődés az országban. Éppen ellenkezőleg: erős polarizáció zajlik, amely következménye az ország kettészakadása a viszonylag fejlett központi és nyugat-dunántúli régiókra, illetve a dél-dunántúli, alföldi és észak-magyarországi régiók csoportjára (Fazekas, 2004). A munkaerőpiaci aktivitás régiók szintjén mért különbségeit összehasonlítva a kelet-közép-európai országokkal, az Egyesült Államokkal és más nyugat-európai országokkal, az eltérések jelentősek (OECD, 2005, 2006).

3. ábra: A foglalkoztatási ráta alakulása a régiókban, 15–64 éves népesség, 1992–2005

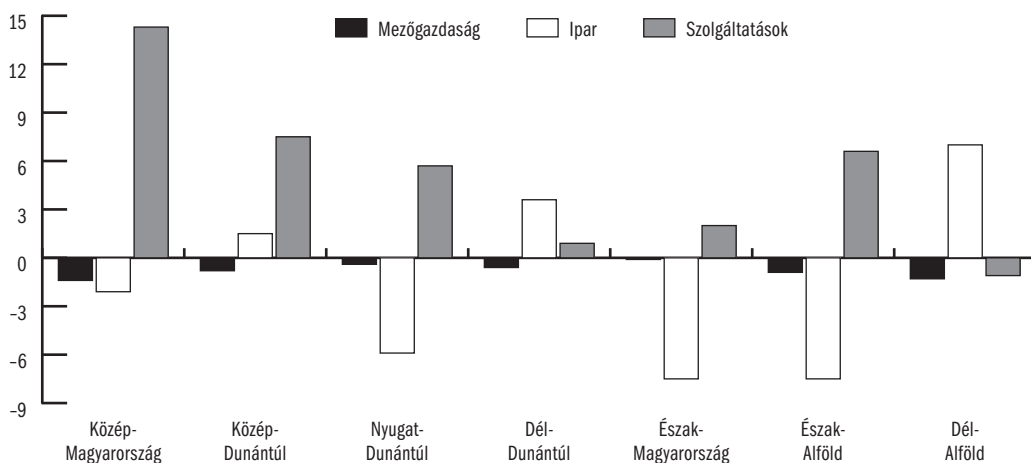
Forrás: KSH Munkaerőfelmérés.

A 3. ábra adatai is azt mutatják, hogy az ezredforduló óta a foglalkoztatási ráta alakulásában a régiók között polarizáció figyelhető meg. Viszonylag magas a foglalkoztatottság a közép-magyarországi, a közép- és nyugat-dunántúli régiókban, és viszonylag alacsony foglalkoztatottság jellemző a dél-dunántúli, az észak-magyarországi, az észak-alföldi és a dél-alföldi térségekre. 2005-ben a magas foglalkoztatottsági csoport rátái 60,2 és 63,3 százalék, míg az alacsony-

nyé 49,5 és 46,9 százalék között mozogtak. 2005-ben a Dél-Dunántúlon 1,1 százalékkal nőtt, az észak-magyarországi régióban ugyanennyivel csökkent a foglalkoztatási ráta. A legmagasabb és a legalacsonyabb foglalkoztatási ráták aránya lényegében nem változott az elmúlt években.

A 4. ábra a foglalkoztatottak ágazati szerkezetének változását mutatja a különböző régiókban. Látható, hogy a munkaerőnek a szolgáltatásokban dolgozó aránya elsősorban a legfejlettebb régiókban (Közép-Magyarország, Közép- és Nyugat-Dunántúl) növekedett. A nyugat-dunántúli, észak-magyarországi és észak-alföldi régiókban a szolgáltatásokban megfigyelhető létszám-bővülés együtt járt az ipari létszám csökkenésével.

4. ábra: Ágazati átalakulás a régiókban 2004–2005 (ezer fő)

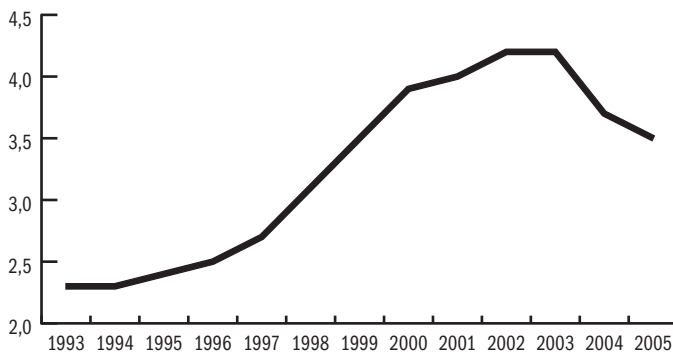
Megjegyzés: az ágazati változások a dolgozói létszám változásában vannak mérve.
Forrás: KSH Munkaerő-felmérés.

A Foglalkoztatási Hivatal munkanélküli-nyilvántartása megyei szinten is értékelhető információt ad a regisztrált munkanélküliség alakulásáról. Az adatok szerint a regisztrált munkanélküliségi ráták különbségei egészen 2001-ig növekedtek, ezután pedig csökkenni kezdtek. Ez a folyamat 2005-ben is folytatódott. Az 5. ábra adatai alapján látható, hogy a regisztrált munkanélküliségi ráta szerint számított alsó és felső kvintilisek közti különbségek megduplázódtak 1993 és 2003 között. Az utóbbi két évben a relatív különbségek 4,2-ről 3,2-re csökkentek.

A területi bérkülönbségekre vonatkozó statisztikák szerint az 1990-es években jelentős mértékben növekedtek a nyers területi bérkülönbségek Magyarországon, és ezek a különbségek számottevően nem csökkentek az utóbbi években sem. A 8. táblázat a bruttó havi keresetek regionális különbségeinek alakulását mutatja a tervezési régiók szintjén. Látható, hogy Budapesten a bérek több mint 22 százalékkal haladják meg az országos átlagot, míg a dél-

alföldi régióban alig haladják meg az országos átlag 80 százalékát. A legjobb és a legrosszabb helyzetben lévő régiók között különbség évek óta körülbelül másfélszeres.

5. ábra: A regisztrált munkanélküliségi ráták különbségeinek alakulása a megyék között, 1993–2005

Megjegyzés: A regisztrált munkanélküliségi ráta szerint számított alsó és felső kvintilis átlagainak hányadosa.

Forrás: FH Munkanélküli Nyilvántartás.

A kötet Statisztikai adatok című fejezetében található 9.5. ábra adatai azt mutatják, hogy a megyei szintű bérkülönbségek még nagyobbak, és nem mutatnak csökkenő tendenciát. A regionális bérkülönbségek okaira vonatkozó elemzések azonban azt mutatják, hogy területi bérkülönbségek jelentős része a munkaerő eltérő összetételével és a vállalkozások közötti termelékenységkülönbségekkel magyarázható. Az összetételhatásoktól és a vállalati termelékenységkülönbségektől megtisztított területi bérkülönbségek jelentősen csökkentek a kilencvenes évek második felében, és a legutóbbi években sem mutatható ki lényeges változás ezen a területen.

ÖSSZEFOGLALÁS

A 2005-ös év legfontosabb munkapiaci változása a munkanélküliek számának a megugrása volt. Ez több mint egy százalékpontos növekedést idézett elő a munkanélküliségi rátában. A másik változás a közalkalmazottak számának csökkenése volt, a harmadik pedig a bérek további emelkedése. Ez utóbbit a közalkalmazottak béreinek növelése indukálta. A 2006. májusi parlamenti választások után érvénybe lépett megszorító csomag – ami a tízszázalékos költségvetési hiányt igyekszik csökkenteni – valószínűleg tovább növeli majd a munkanélküliséget, valamint tovább csökkenti a közalkalmazottak számát, és visszafogja a bérek növekedését is. Az elkövetkező években valószínűleg a munkanélküliség csökkentése lesz a kormány egyik legfontosabb teendője.

8. táblázat: Bruttó havi keresetek területi különbségei a tervezési régiók szintjén

Régió	1989	1992	1995	1998	2001	2003	2004	2005
Közép-Magyarország	108,3	121,0	116,9	124,5	127,5	125,4	125,1	122,3
Közép-Dunántúl	100,5	98,7	95,8	98,4	96,9	94,2	93,2	93,6
Nyugat-Dunántúl	93,4	93,4	90,6	93,1	92,9	89,5	89,7	92,4
Dél-Dunántúl	96,9	88,6	88,0	87,5	83,8	86,3	83,5	86,4
Észak-Magyarország	96,8	92,2	89,6	87,0	85,6	86,8	87,3	88,6
Észak-Alföld	89,4	87,1	86,4	83,9	82,0	84,9	84,3	83,1
Dél-Alföld	90,9	89,2	83,7	84,3	81,8	83,6	82,7	82,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Maximum	108,3	121,0	116,9	124,5	127,5	125,4	125,1	122,3
Minimum	89,4	87,1	83,7	83,9	81,8	83,6	82,7	82,7
Maximum/minimum	1,2	1,4	1,4	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5

Megjegyzés: Az adatok az adott év májusi adatfelvételéből származnak, és a költségvetésben dolgozóakra, illetve a következő méretkategóriájú vállalatokra vonatkoznak: 1992–1994: húszfős és nagyobb; 1995–1998: tízfős és nagyobb; 1999–2000: ötfős és nagyobb. Teljes munkaidős alkalmazottak.

Forrás: FH Bértarifa felvétel.

HIVATKOZÁSOK

Eurostat honlap: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1996,45323734&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=welcomeref&open=/&product=STRIND_EMPLOI&depth=2.

FAZEKAS KÁROLY (2004): Low participation and regional inequalities – interrelated features of the Hungarian labour market. Case study. *Zeitschrift für Arbeitsmarkt-Forschung*, Vol. 37. No. 4. 375–392. o. <http://www.iab.de/asp/internet/dbdokShowOhne.asp?pkyDoku=k050920n05>

FAZEKAS KÁROLY (2005): A hazai és a külföldi tulajdonú vállalkozások területi koncentrációjának hatása a foglalkoztatás és munkanélküliség területi különbségeire. Megjelent: Fazekas Károly (szerk.) *A hely és a fej. Munkapiac és regionalitás Magyarországon*. Budapest, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 47–74. o.

FH (2006): A munkanélküli-nyilvántartás idősorai. Foglalkoztatási Hivatal, Budapest.

KSH Munkaerő-felmérés: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/regmerofelm9205.pdf>.

Központi Statisztikai Hivatal Stadat-rendszer: http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,333387&_dad=portal&_schema=PORTAL.

KSH (2005): Munkaerőpiaci helyzetkép, 2004. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohely/munkerohely04.pdf>.

KSH (2006): Munkaerőpiaci helyzetkép, 2004. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/munkerohely/munkerohely05.pdf>.

OECD (2005): OECD Employment Outlook, 2. fejezet, Párizs.

OECD (2006): OECD Employment Outlook, Párizs.